

**Smjernice za upravljanje
kreditnim rizikom koji proizlazi iz
plasmana stanovništvu (fizičkim osobama)**

HRVATSKA NARODNA BANKA

Sektor bonitetne regulative i nadzora banaka

Zagreb, 6. listopada 2006.

U V O D

Uspostavljanje i održavanje sveobuhvatnog sustava kontinuiranog utvrđivanja, mjerenja, praćenja i kontroliranja kreditnog rizika banke propisuju svojim općim aktima. Ti akti trebaju sadržavati kriterije utvrđivanja i praćenja kreditne sposobnosti osoba prema kojima je banka izložena i procedure upravljanja kreditnim rizikom (kreditna politika i procedure). Banke razvijaju svoje kreditne politike i procedure uzimajući u obzir karakteristike svoga kreditnog portfelja. S obzirom na materijalnu važnost i specifičnost portfelja kredita koji odobravaju fizičkim osobama¹, banke, u okviru svojih kreditnih politika i procedura trebaju posebno obraditi ovaj vid kreditnog rizika.

Svrha je ovog dokumenta davanje smjernica bankama za upravljanje dijelom kreditnog rizika koji proizlazi iz plasmana stanovništvu (fizičkim osobama). Na osnovi ovih smjernica Hrvatska narodna banka vrednovat će djelotvornost metoda kojima se svaka pojedinačna banka koristi za utvrđivanje, mjerenje, praćenje i kontroliranje kreditnog rizika kojem su izloženi njezini plasmani fizičkim osobama te će također procjenjivati razinu tog rizika u bančinu kreditnom portfelju. Smjernice upućuju na uobičajene podatke i postupke kojima se banke trebaju koristiti u svrhu procjenjivanja, vrednovanja i evidentiranja kreditnog rizika koji proizlazi iz plasmana fizičkim osobama. Osnovni cilj Smjernica jest poticanje banaka da uvedu ili poboljšaju vlastite kreditne politike i procedure kojima će propisati utvrđivanje kreditne sposobnosti fizičkih osoba pri odobravanju kredita.

Ove se smjernice odnose na sve bankovne plasmane fizičkim osobama.

¹ U Smjernicama pod *fizičkom osobom* podrazumijeva se samo fizička osoba građanin, što ne uključuje obrtnike i druge samostalne profesije.

Smjernice za upravljanje kreditnim rizikom koji proizlazi iz plasmana stanovništvu (fizičkim osobama)

1. STRATEGIJA	Banka treba donijeti strategiju kreditnog poslovanja kojom, između ostaloga, treba odrediti razinu kreditnog rizika koji proizlazi iz plasmana fizičkim osobama, a koji je sklona preuzeti. Banka mora uspostaviti sustav praćenja ostvarivanja donesene strategije koji se odnosi na ciljanu i ostvarenu razinu kreditnog rizika koji proizlazi iz plasmana fizičkim osobama.
2. ODGOVORNOST UPRAVE BANKE	Uprava banke treba osigurati provođenje donesene strategije, adekvatnu procjenu kreditnog rizika koji se odnosi na plasmane fizičkim osobama, uspostavu djelotvornih internih kontrola te primjenu odgovarajućega računovodstvenog okvira, i odgovarajući sustav izvještavanja uprave i višeg menadžmenta o stanju, kvaliteti i kretanju ove vrste plasmana. Banka treba uspostaviti adekvatnu kreditnu politiku i procedure kako bi osigurala provođenje zacrtane strategije i ostvarenje ciljane razine plasmana, odnosno kreditnog rizika koji proizlazi iz plasmana fizičkim osobama. Politikom banke te donesenim aktima za odobravanje kredita i ostalih plasmana fizičkim osobama treba urediti: • upravljanje kreditnim rizikom na razini pojedinačnog dužnika (u vidu utvrđivanja kreditne sposobnosti) i na razini bančina portfelja plasmana fizičkim osobama, • procedure odobravanja kredita i ostalih plasmana fizičkim osobama (uključujući limite za pojedine razine odobravanja), • uvjete i kriterije za odobravanje pojedinih vrsta plasmana fizičkim osobama, • evidencije instrumenata osiguranja naplate odobrenih kredita, • procedure i postupak naplate dospjelih nenaplaćenih potraživanja te • procedure i postupak utvrđivanja dodatnoga kapitala i rezervacija za gubitke po plasmanima fizičkim osobama. Donesene procedure i postupci odobravanja kredita i ostalih plasmana fizičkim osobama trebaju biti kreirani tako da osiguraju postizanje ciljane strukture portfelja plasmana fizičkim osobama (ciljane kvalitete i ciljane strukture portfelja po pojedinim proizvodima). Ti postupci i procedure trebaju osigurati banci dostatne informacije o pojedinom dužniku, namjeni i strukturi

	traženog plasmana kao i o stvarnim izvorima povrata plasmana. Internom politikom i procedurama potrebno je definirati i najveću dopuštenu izloženost prema pojedinoj fizičkoj osobi (kao i grupi povezanih osoba) koja bi trebala biti zasnovana na rizičnom profilu pojedine fizičke osobe ili grupe povezanih osoba. Pri definiranju najveće dopuštene izloženosti pojedinoj fizičkoj osobi ili grupi povezanih osoba banka treba imati u vidu i eventualne promjene u gospodarskom okružju koje bi se mogle negativno odraziti na kreditnu sposobnost pojedine fizičke osobe ili grupe povezanih osoba te osjetljivost pojedinih klijenata na promjene određenih ekonomskih činitelja (npr. tečaj, kamatne stope, sezonske oscilacije i slično). Sustav unutarnjih kontrola procjene kreditnog rizika koji proizlazi iz plasmana fizičkim osobama, između ostaloga, treba: • sadržavati mjere koje će osigurati pouzdane i sveobuhvatne informacije i usklađenost sa zakonima i ostalim propisima te internom kreditnom politikom i procedurama, • osigurati da bančina financijska i nadzorna izvješća budu pripremljena u skladu s propisanim računovodstvenim okvirom i važećim nadzornim smjernicama te • sadržavati dobro definiran proces provjere postojećih postupaka i kriterija tijekom procedure odobravanja kredita klijentima.
3. ODOBRAVANJE PLASMANA	Banka treba uspostaviti pouzdan sustav odobravanja kredita i drugih plasmana i jasno definirati kriterije njihova odobravanja fizičkim osobama. Banka treba uspostaviti jasan proces odobravanja kredita i drugih plasmana fizičkim osobama. Odobravanje pojedinog plasmana mora biti u skladu s propisanom kreditnom politikom i ovlaštenjima. Banka treba osigurati dokumentirani slijed svakoga odobrenog plasmana (od obrade kreditnog zahtjeva do konačne odluke o odobravanju). Banka treba osigurati da obradu kreditnog zahtjeva i procjenu kreditne sposobnosti obavljaju osobe adekvatnog znanja i iskustva. Svaki kreditni zahtjev mora proći temeljitu kreditnu analizu kvalificiranoga kreditnog analitičara s iskustvom koje odgovara veličini i kompleksnosti pojedinog plasmana. Banka treba u svojim procedurama propisati koje se informacije obavezno moraju analizirati pri obradi svakoga pojedinoga kreditnog zahtjeva, a među njima moraju biti barem: • osnovni podatci o identitetu klijenta u skladu s kreditnom politikom i procedurama banke,

	• rizični profil klijenta, osobito njegova zaduženost (uključujući podatak dobiven iz kreditnog registra i drugih dostupnih vanjskih podataka), • ako je riječ o klijentu koji je već poslovao s bankom, informacija o odnosu klijenta s bankom (kašnjenja u otplati, dostava traženih dokumenata i slično), • informacija o osjetljivosti klijenta na moguću promjenu ekonomskih i tržišnih uvjeta poslovanja, posebno sa stajališta mogućih promjena u njegovu socijalnom statusu (stabilnost zaposlenja klijenta ili supružnika) te • osnovni podatci o plasmanu koji se traži (iznos traženoga kredita, namjena za koju se kredit traži, rok otplate kredita, instrumenti osiguranja vraćanja traženoga kredita i slično). Kako bi osigurala kvalitetu dobivenih informacija, banka treba u svojoj kreditnoj politici propisati i dokumentaciju koju klijent svakako treba dostaviti uz kreditni zahtjev, a to je primjerice: • dokumentacija o identitetu dužnika i ostalih sudionika u kreditu (sudužnika, jamaca), • dokumentacija o visini primanja: potvrda o visini primanja (npr. obrasci ID ili DNR), porezna kartica ili ako klijent ima žiroračun, potvrda o stanju na žiroračunu, • dokumentacija o kvaliteti instrumenata osiguranja: izvadak iz zemljišne knjige, izvadak iz knjige položenih ugovora, ponuda, kupoprodajni ugovor, troškovnik, građevna dozvola, izvadak iz Upisnika sudskih i javnobilježničkih osiguranja tražbina vjerovnika na pokretnim stvarima i pravima, izvadak iz upisnika brodova i sl. prema namjeni kredita i • ostala dokumentacija koju banka smatra potrebnom.
4. ODREĐIVANJE NAJVEĆE DOPUŠTENE KREDITNE ZADUŽENOSTI POJEDINOG KLIJENTA	Pri odobravanju kredita i drugih plasmana fizičkim osobama potrebno je odrediti najveći dopušteni iznos do kojeg se klijent može zadužiti. Dužnik koji nije kreditno sposoban jest onaj dužnik banke fizička osoba čija prosječna mjesečna primanja ne pokrivaju njegove prosječne mjesečne kreditne obveze prema banci i drugim bankama, kao i obveze s osnove operativnoga i financijskog najma te druge slične obveze. Ako se pri obradi kreditnog zahtjeva utvrdi da tražitelj kredita nije kreditno sposoban, podrazumijeva se da banka takvom klijentu neće odobriti traženi kredit. Ako banka ipak odobri kredit takvom klijentu, izlaže se povećanom riziku.

	Banke same utvrđuju granicu kreditne sposobnosti klijenta te o tome izvješćuju HNB.
5. TRETMAN KOLATERALA ZA KREDITE	Banka treba u svojoj kreditnoj politici i procedurama utvrditi proceduru prihvaćanja (katalog prihvatljivih kolaterala), evidentiranja i praćenja vrijednosti kolaterala, a kod određenih oblika plasmana i razinu pokrića plasmana kolateralom. Procjena vrijednosti kolaterala nikada se ne smije smatrati zamjenom za ocjenu kreditne sposobnosti klijenta. No, s obzirom na to kolika je važnost koju kolateral ima kao sekundarni izvor povrata plasmana, banka treba u svojoj kreditnoj politici propisati barem: • katalog prihvatljivih kolaterala (koji mora uvažiti pravnu provedivost prihvaćenih kolaterala), • način sustavnog evidentiranja ugovorenoga kolaterala koji će omogućiti sustavno povezivanje prihvaćenoga kolaterala s plasmanom za koji je dan, • proceduru kontinuiranog praćenja vrijednosti ugovorenih kolaterala. Pri odobravanju stambenoga (ili nekoga nenamjenskoga hipotekarnoga) kredita fizičkoj osobi, kod kojeg se kao instrument osiguranja javlja stambena (ili poslovna) nekretnina, banka treba internim aktima propisati pokrivenost plasmana procijenjenom tržišnom vrijednošću kolaterala (engl. <i>Loan-to-Value</i>, LTV). Relativni omjer plasmana i procijenjene tržišne vrijednosti kolaterala ne bi smio biti veći od 75%. To znači da bi procijenjena tržišna vrijednost kolaterala trebala biti najmanje za 35% veća od iznosa plasmana.
6. ODNOS IZMEĐU RIZIKA I CIJENE PLASMANA	Banka bi trebala na primjeren način upravljati odnosom između rizika i cijene kredita koje odobrava fizičkim osobama. Banka bi trebala vlastitom kreditnom politikom osigurati da cijena plasmana odražava rizik koji je u njemu sadržan. Stoga bi bilo razumno da u svoju politiku formiranja cijene kredita i drugih plasmana u odnosu na rizik i visinu izloženosti banka uključi i informacije iz kreditnih registara ili nedostatak tih informacija.
7. SVEOBUH VATNI I KONTINUIRANI SUSTAV PRAĆENJA	Banka treba uspostaviti sveobuhvatni i kontinuirani sustav praćenja svoje izloženosti prema fizičkim osobama i ugraditi ga u svoju kreditnu politiku i procedure, i to na razini pojedinačnoga klijenta i na razini pojedinačnoga kreditnog portfelja. Banka treba u vlastitoj kreditnoj politici propisati adekvatnu administraciju odobrenih plasmana, koja uključuje održavanje

	kreditnih spisa ažurnima, ažuriranje prikupljenih informacija o klijentu i slično. U skladu s tim trebala bi uzeti u obzir podjelu dužnosti, i to tako da odvoji kreditnu administraciju već odobrenih kredita od prodaje kredita te da osigura odvojene linije izvješćivanja ovih dviju funkcija. Banka treba razviti i u svoju postojeću kreditnu politiku i procedure ugraditi elemente procjene izloženosti prema fizičkim osobama te redovito izvješćivanje uprave o toj izloženosti. Kako bi na vrijeme uočila eventualnu prezaduženost koja bi mogla dovesti do nemogućnosti podmirenja dospjelih obveza dužnika, banka treba uspostaviti sustav kontinuiranog praćenja izloženosti prema pojedinom klijentu (uključujući pritom klijente u statusu dužnika, sudužnika ili jamca) te praćenja izloženosti prema s klijentom povezanim osobama (pri čemu se povezanim osobama obvezno smatraju i članovi uže obitelji). Banka treba osigurati mogućnost sustavnog identificiranja svih plasmana pojedinom klijentu po svim vrstama proizvoda (stambeni krediti, hipotekarni krediti, krediti za kupnju automobila, krediti po kreditnim karticama i ostali krediti fizičkim osobama). U tom smislu banka treba osigurati adekvatan sustav (prvenstveno IT) koji bi podržavao takve vrste informacija te koji bi osigurao povijesne podatke o kretanju obveza klijenta kao i njegovu sposobnost da podmiruje obveze. U cilju uspostavljanja naprijed opisanog sustava praćenja banka bi trebala detaljne definirati postupke: • utvrđivanja ukupne izloženosti prema svakom pojedinačnom klijentu na osnovi ukupno odobrenih kredita (namjenskih i nenamjenskih), okvirnog kredita po tekućem računu, zaduženosti s osnove trgovačkih i kreditnih kartica itd., • redovitog praćenja kvalitete i vrijednosti kolaterala, osobito kad su u pitanju dugoročni plasmani i veće izloženosti banke te • mjerenja potencijalnog učinka nagle promijene tečaja (s obzirom na to što je praksa odobravanja kredita s valutnom klauzulom uobičajena) na vjerojatnost povrata kredita i drugih plasmana kao i na potencijalni gubitak koji bi time mogao nastati.
8. USPOSTAVA SUSTAVA VJERODOSTOJNE	Banka treba razviti vjerodostojni sustav klasifikacije kredita i drugih plasmana na osnovi procjene kreditnog rizika.

KLASIFIKACIJE KREDITA	Banka treba razviti interni sustav klasifikacije kredita i drugih plasmana, koji će – na osnovi tekuće financijske situacije i platne mogućnosti klijenta, te tekuće vrijednosti i mogućnosti realizacije kolaterala – razvrstati plasmane fizičkim osobama u rizične skupine prema razini rizika koji nose. Pri procjeni tekuće financijske situacije klijenta banka se može služiti internim sustavom rangiranja klijenata ako je on razvijen, tako da primjereno razlučuje klijente različitog stupnja rizičnosti. U procesu klasifikacije kredita i drugih plasmana banka treba precizno definirati postupak utvrđivanja potencijalno problematičnih klijenata, te njihovo češće i pomnije praćenje. U okviru navedenoga banka treba uspostaviti kontinuirani sustav izvješćivanja o klijentima koji prilikom podmirivanja svojih obveza kasne veći broj dana ili koji krše neku drugu za banku važnu ugovornu obvezu. Pritom navedeni sustav izvješćivanja treba biti odvojen od poslovnog segmenta prodaje kredita. Banka treba jasno i nedvosmisleno propisati postupak utvrđivanja klijenata kod kojih se plasmani zbog ustanovljenih gubitaka moraju umanjiti u knjigama banke, kao i način utvrđivanja iznosa gubitka u skladu s važećim zakonskim okvirom i primijenjenim računovodstvenim standardima.
9. PROVJERA PODATAKA IZ KREDITNIH REGISTARA	Banka treba uspostaviti i održavati sveobuhvatni sustav kontinuiranog praćenja i kontroliranja podataka koje dobiva iz kreditnih registara pri odobravanju kredita fizičkim osobama. Na osnovi postojećih propisa banka treba razmjenjivati informacije o kreditnoj sposobnosti klijenata za potrebe zaštite od kreditnog rizika. Banka treba uspostaviti sustav korištenja podataka iz kreditnih registara tako da na osnovi njih mogu odrediti kreditnu sposobnost osobe kojoj se odobrava kredit (ili druga vrsta plasmana). Klijentima koji nisu kreditno sposobni smatraju se i fizičke osobe koje pri zaduživanja u banci uskrate svoju suglasnost da banka dostavi kreditnim registrima podatke o visini njihova novog duga. Klijentima koji nisu kreditno sposobni također se smatraju fizičke osobe koje su klijenti banaka koje ne razmjenjuju podatke s drugim bankama osnivačima kreditnih registara, tj. s bankama koje nisu uključene u sustav kreditnih registara.